

Alle de
VOORTREFFELIJKE
EN GEROEMDE
WERKEN,

Van den Hoog-Geleerden HEER,

JOHANNES DE MEY,

In zijn leeven Bedienaar des Goddelijken Woords in de
Gemeente van Jesus Christus te Middelburg in Zeeland, als
meede Genees-Meester, en Openbaar Leeraar der
Heilige Godsgeleertheid en der Wijsgeerte
in de Hooge Schoole aldaar.

*Soo die tot de **GODSGELEERTHEID**, als die tot de
NATUURKUNDE behooren.*

Ten grootsten deele wel te vooren in het NEDERDUITS gedrukt, maar ook
eenige nu eerst uit het LATIJN in deese Taale overgebracht.

Met naame meede des selfs

H E Y L I G E
NATUUR-BESCHRYVING,

Over veele Plaatsen des Ouden en Nieuwen Testaments.

*Alles op nieuws overgesien, en van seer veele drukfeylen en
mis-stellingen verbeterd.*

E E R S T E D E E L.

Te LEIDEN, by **C. BOUTESTEIN,** Te GOUDA, by **L. KLOPPENBURG,**
EN
US: **SEVERINUS.** T'AMSTERDAM, by **A. VAN DAMME.**

M D C C V I.

VIERDE HOOFD-STUK

DER

NATUURKUNDIGE

VERKLAARINGEN,

Behelfende

Eene Uytlegginge eeniger uytgeleefene plaatsfen.
uyt Mosis Vierde Boek, genaamd
NUMERI:

I. PLAATS. Num: 13: 33.

Wy hebben ook daar Reufen gezien, de kinderen Enaks, van de Reufen (of / kinderen Enaks, boven de Nephilim) en wy waaren als sprinkhaanen in onse oogen; alsoo waaren wy ook in hunne oogen.

Daar zijn tweederley soozten van Reufen. Want of het zijn geheele volkeren; of sp woerden gesteld en gerekend onder de wanshepels, booztkomende uyt een dwaaling der stoffe, of van eenige oorzaak op deselve werkende. Daar zijn sommigen welke ontkennen dat 'er Reufen van de eerste soozt zijn / of opt geweest zijn; maar deese plaats / welke wy hier boozt handen hebben / schijnt het tegendeel te seggen; behalven het geene wy te vooren gesegd hebben van de Reufen / over de plaats Genef: 4:6. En den Geschiedschrijver Procopius verhaald / dat den keiser Justiniaan sich verwonderde en verbaasd stond over de Gotten, om de sonderlinge grootte hunner lighaamen; gelijk ook sommigen meenen dat sy hun naam gekreegen hebben van hunne Reufachtige grootheid. De Weereld-beschrijver Pomponius Mela schryft / dat onder de Indiaanen menschen van sulck een lengte werden gebonden / dat sy de grootste Elephanten eeden als peerden gebuykten. Lucius Flaccus, en Metellus bonden in den oorlog / welke sy op het eiland Creta boerden / lighaamen die de lengte van dertig ellebogen hadden. Elders is een dochter gezien / tussfen de baaren / hebbende de lengte van vyftig ellebogen; hebbende de breedte van vier ellebogen tussfen de schouderen / en zijnde bekleed met een purpere kringstrok. Vincent: in het 31 Boek sijner Natuurlijke geschiedenissen. En wat segt Bertius van eene andere in sijne Beschrijving van Zeeland? Onse Jaarboeken (segd de gemelde Schrijver) verhaalen dat door Willem de Goede, Graave van Holland, op de Bruyloftsfeest van Karel de Schoone, Koning van Frankrijk, gebracht wierd een vrouwmensch van soo ongemeene lengte, dat self lange mannen by haar maar kleyne kinderen scheenen te zyn: ook was deselve soo groot van krachten, dat sy met elke hand een volle ton biers, weegende elk veertig (mogelij sal het zyn vier honderd) Italiaanse ponden, konde draagen, en dat sy een balk, welke acht mannen niet konden op tillen, bracht waar sy wilde. Sie by Tonston in sijne Wonderbeschrijving.

Gelijk van Reufen, soo woerd ook wel boozgaans by de Schrijveren gewag gemaakt van Pygmæen of Dwerghes. Derselver is ook tweederley soozt. De eerste soozt zijn die kleyne mensches / welke wel in der Grooten hoven boozt vermaak / en om mede te lagchen / woerden opgeboed / en welke maar by geval, en gelijk wanshepelsjes / gebooren woerden. De andere soozt soude soo een volk zyn / 't welk ergens soude zyn / of geweest hebben. Of 'er soodaanigen gebonden woerden / wil ik nu niet ondersoeken; maar dat 'er van de eerste soozt wel gebonden woerden / behoeft ik niet te toonen. Den Geschiedschrijver Nicephorus verhaald / dat 'er ten tijde van den keiser Theodosius, in Egypten soo kleyn een mensche gebonden wierd / dat hy niet grooter schein als een Patrijs; welke al met veel boozsigtheid begaafd was / hy had een lieflijk stemmetje / was dupdelijk van reedenen / en gaf pjoeren van een eedelmoedigen imboest / hy leefde twintig jaaren. Alder geheugd self dat ik een wijffe heb gezien van achtig jaaren / welke niet meer als een elle lang was. Maar het is hier de plaats niet / om daar van nu breedspzaakliker te handelen / noch het behoort niet tot ons oogmerk.

II. PLAATS. Num: 24: 6.

De Heere heeftse geplant als de Sandelboomen, als de Cederboomen aan het water.

Het Sandelhout groeyd in beyde de Indien met seer groote en dichte bosschen. Daar woerden deze soozten van deselve opgeteld: onder de selve woerd het bleeke boozt het beste gehouden / het witte is het tweede in weerdigheid en achting / het minste is het roode, om dat het gansch geen reuk heeft om het aangenaam te maaken. De twee eerste soozten geuen een soete en lieflijke reuk van sich. Waarom ik meyne / dat het gebooren der Mooren, (of Mauritaniers) gemints is boozt goed te keuren; dewelke in hunne schiffen getuygen / dat het Sandelhout in de eerste plaats verkoud, en ten tweede opdroogd. Het roode Sandelhout / gelijk sy selve seggen / belet op sich selve de vloed of vuyloop; op heebig byzandende ontsteeking en voeteuvel, woerd het met goede baat gestreeken / becomend zijnde met het sap van Bolkruid, of Huyslook.

of Porceleyn. Het witte en bleekke Sandelhout / in rooswater getroepelt / en op het voorschot geleyd zijnde / doen de Hoofdpijn stillen. Alle dezē de soozten sijn goed teegen heete koozzen. Gedronken zijnde helpt het uptneemend teegen het overkoooken der maage; upt het selve / en rooswater / woorden bettingen gemaakt / waer mede de maag van buypen bestreken zijnde / desselfs verhittinge / self in de allerzandendste koozzen / woorden uptgeblust. Daerenboven het sandelhout brengh niet alleen (na het seggen van Avicenna, in sijn boek van de krachten van het hert) het hert krachtbaadiglijk vzeugde aan / maar het doet ook desselfs sterke niet weynig vermeerdere; waarom het gemengd woord onder die geneesmiddelen / dewelke gegeven woorden tot hertsterking / en teegen hertkloppingen. Dus segd Matthiolus.

Anderen meynen dat in deese plaate dooz het Hebruewse woord אבלים Abalim verstaen moet woorden het hout van Aloë, 't welk Agalochum geheeten woord / zijnde niet ongelijk het hout van de struph Asphaltus geheeten; 't welk bekend is dat ook by den Flooden in gebuyk is geweest / om de aangenaamheid van desselfs reuk / eeden gelijk het Rhodes of Roosenhout. Het say 't welk upt deese struph geperst woord wederstaat de bezrotting / dood de woymen / en is seer goed teegen besmetlijke siekten.

Het hout Agalochum of Aloëshout is soo vooztreklijk / dat wanneer het in het water getroepelt woord / het niet boven op het selve sal drijven / maar aanstonds sinken. Wanneer het van den boom woord afgehouden / soo verbergen het de Jaawonders der Landen / waer in het selve wast / een geheel jaar lang in de aarde / op dat desselfs schozse in de aarde mag bezrotten / hoewel 'er van het hout selve niets afgeknaagd woord. Ja! sy meynen dat het anders niet krachtig van reuk soude zyn / ten ze het eerst van de woymen besogt en gebeeten was. Dus schryft Jonston upt Matthiolus.

Den Cederboom is een seer hooge en groote boom / waer van sy een seker pek of gomme vergaderen / welke Cedria geheeten woord. Deselve brengh / eeden gelijk de Jeneverbom / bezyen voozt / ontrent ter groote van de Bezyen des Marthenbooms / deselve zyn rond. Die gomme of pek van den Cederboom is de beste / dewelke dik is / doozschijnende / en van een swaare reuk / dewelke / wanneer sy uptgegoeten woord sich niet van een verspyerd / maar met dzyppelen 't saamenloopt. Deselve heeft die kracht dat sy doode lichaamen voozt het verders bewaerd / en de leevendigen self bedetso; om welke oorzak sommigen deese gomme het leeven der dooden geheeten hebben. Sy bedetso ook de kleedren en bestevellen / dooz haare sonderlinge kracht van verwarmen en opdoogen. Daar woord ook een olje gemaakt / dewelke dooz koooken van deese gomme woord afgeschepden / wannere 'er vellen boven gespannen woorden waer in de waessens / die dooz het koooken woord uptgedreven / intrekt / eeden gelijk met het pek geschied. Het gebuyk van beyde in de geneeskunst woord uptborig aanwezig van Dioscorides in sijn 1 Boek aan het 89 Hoofdstuk.

Den Cederboom staat altyd groen in sijn loof / waer van inden by beroofd / en sijn top afgehouden woord / soo sterft hy; en spuyt daar na noyt wederom upt / eeden gelijk de Cypresboom, den Pynboom, en den Italiaansen boom Larix geheeten &c: Men segd dat op het epland Cyprus de Cederboom tot een sonderlinge hoogte opschiet / naamelyk tot de hoogte van honderd en dertig voeten / en tot een dikte welke bys mannen pas konnen ombademen. Daar zyn insonderheid twee soozten van deselve / de eene dzaagd de naam van de Groote, de andere heet de Kleyne Cederboom, beyde brenghen sy een vzeucht voozt ter grootte van een Myrthus-Bezye, welke soet is van smaak. De groote Cederboom woord insgelijks noch in twee soozten onderschepden. De eene soozt brengh bloemen voozt / en

desselfs vzeucht woord in de Herfstyd rijp / wannere de nieuwen vzeucht al eerst vooz den dag gekomen is / waer dooz het komt te gebeuten dat deselve te gelijk nieuwe en oude vzeuchten dzaagd. Dodonaus voogd hier by / dat de Gzoote Cederboom vzeuchten vooztbrengh / welke soo hard zyn als Pynappelen; en dat de Cederboomen doozgaans wassen op steenachtige Bergen / en welk veel met sneeuw bedekt leggen.

De stoffe van het Cederehout is seer hard; waerom de Ouden geloofd hebben / dat het selve noch het sterken van woymen / noch bezrotting (immers niet als heel beswaerlijk) noch het vergaan dooz ouderdom / onderwoypen is / maar dat het selve eentigens eeuwigduurende is. Om welke reeden dan ook Salomon, den Tempel / welke hy vooz den Allerhoogste gebout woord heeft / van Cederehout heeft doorn maaken. Van het selve hout plachten ook de Ouden hunne beelden te maaken / houdende het daar vooz / dat deselve alsoo duursaam soude zyn / dan of sy van Marmer of Metaal gemaakt waeren. Matthiolus. Doch het dunkt my waarschynlijker / dat de Cedere niet licht bezrotten / niet soo seer om hunne hardigheid / dan wel om derselver opdoogende kracht / waer dooz sy alle overtollige vochtigheid doen verteren; waerom sy ook het vles van doode lichaamen voozt het bedet betwaeren / en in tegendeel het sachte vles der Leeuwendē sonder enige pijn doen uptdoogen / en dus verderben. Ook meyn ik dat sy niet licht verderben / om de sterke / warme / en seer aangenaame reuk / welke sy van sich geven / waer dooz beset woord dat geen woymen daar in konnen woorden vooztgebuacht om het hout te doozknaagen. Wanneer ik in het Jaar onses Heren 1643. op het Epland Barbados was / sag ik aldaer doozgaans hupfen / welke meest geheel van Cederehout gemaakt waeren / welke dan niet alleen seer duursaam waeren / maar ook verbuld met een aangenaame reuk / en met een (na ik geloof) heel gefond / en bequaam voozt de menschen om te betwoonen.

De Cederboomen nu wassen wel meest langs het water / en schieten daar meest in de hoogte op / waerom in onse voozt handen zijnde text Gods sterke woord vergeleken by Cedere aan de wateren. Den Berg Libanon was overbloedig beset met Cedereboomen / en wel sulke / welke onder de besten gerekend wierden; sie Richt: 9: 15. 1 Kon: 5: 6. Waerom het geluk der Rechtveerdigen woord vergeleken by de Cedere op den Libanon. Pf: 92: 13. En om dat de Cederboomen seer hoog en groot zyn / hierom woorden sy wel geheeten Cederboomen Gods. Sie Pf: 80: 11. Syne ranken waeren als Cederboomen Gods. En doozgaans woorden in de Heylige Bladeren allerley vooztreflike en woerdige dingen by den Cederboom vergeleken.

III. PLAATS. Num: 24: 8.

Gelijk de krachten des Eenhoorns sal hem zyn &c:

En vs: 9.

Hy heeft sich gekromd, hy heeft sich nedergelegd gelijk een Leeuw, en als een Oude Leeuw, wie sal hem doen opstaan?

Onsē Nederduytsē Oversetting vertaald de woorden van het 8 vers dus / sijne krachten zyn als de krachten eenes Eenhoorns. En de Oversetters teekenen op de kant aan / dat dit dier ten tyde van Moses wel bekend was, maar dat het nu onseker is wat voor een dier door dit woord word gemeynd, doch dat dit dier doogaans in de Heylige Schrif seer groote krachten worden

toegefchreeven. Als Num: 23: 22. Deut: 33: 17. Job 39: 13, 14, 15. Pf: 22: 22. 92: 11. Dat dit Dier seer woest en ongetemd is geseyd God selve te kennen in de volgende Woorden Job 39: 12 — 15. Sal den Eenhoorn u dienen willen? sal hy vernachten aan uwe kribbe? suld gy den Eenhoorn met sijn touw aan de vooren binden? sal hy de leegten achter u eggen? Suld gy op hem vertrouwen, om dat sijne kracht groot is? En suld gy uwen arbeid op hem laten? Suld gy hem gelooven, dat hy uw zaad sal wederbrengen, en vergaderen tot uwen dorstvloer? Om dat nu den Eenhoorn een seer sterk en dapper beest is / hier om woeten / by overdyagt / ook Magtighen onser de wrafschen / en geweldenaars of Tyrannen, Eenhoornen gesheeten Jes: 34: 7. Pf: 22: 22.

Dit is naauwlijks te seggen aan welke van twee in het gemeen de grootste krachten woerden toegeschreeven / te weeten aan den Bezoarsteen, of aan den hoorn des Eenhoorns. Want deese twee woerden gehouden vooz de treffelijste van alle teengengisten; hoewel deesen hoorn niet soo gemeen is als den Bezoarsteen. Eerster wort sijn 'er beelen / welke sijn betoemen dat sp al hiel groote stukken van deselve besitten / daar in teengedreel anderen / niet sonder groote reeden / twyfelden of 'er soo een hoorn wel in de weereld te vinden is. Soo wel Oude als Nieuwe Schryversen getuygen wel dat 'er verscheydene soorten van Dieren gebonden woerden / welke maet ene hoorn op het hoofs hebben. Daar woerden 'er vier soorten uyt de Schryften van Aristoteles, Alianus, en Plinius, opgeteld. Aristoteles noemd twee soorten / naamelyk een dier 't welk hy Oryx noemd / en den Indiaansen Eesfel, maar de anderen voren 'er nog by den Rhinoceros, en den eygentlyk geseyden Eenhoorn (Monoceros) van welke wy hier insonderheid te handelen hebben. Maar wat vooz een beest deese Eenhoorn eygentlyk mag zyn / blykt noch niet genoegsaam / dewyl sulks tot noch toe vooz alle de Geyfen en Zeebaarten niet genoegsaam onderbonden heeft konnen woerden. En die geenen welke verhaalen soodaanig een dier gesien te hebben / stemmen soo wepnig over een in desselfs beschryving / dat alles wat sy daar van vertellen slechts gyaates en versteringen schijnen te zyn. Plinius en Solinus welke soo een dier noyt gesien hebben / beschryven eeventwel het selve (vuyten twyfel na de meyning van anderen) op de volgende wyze. Dat het is een seer wild, een wreed en verwoed gedrocht, loejende vreeslijk, hebbende het lichaam als een peerd, de voeten als een Elephant, de steert als een verken, de kop als een Hart; uyt het midden van desselfs voorhoofd steekt een hoorn uyt, welke van een verwonderlijke glantz is, ter lengte van vier voeten; deese is soo scherp dat hy alles waar op hy aanvald daar mede lichtlyk kan doorflooten. Hy komt noyt leevend in der menschen handen, want hy kan wel gedood, maar niet gevangen worden.

Doch Lodewijk Vartomannus verhaald dat hy in sijne Geyfen twee eenhoornen gesien heeft / gelijk den Geleerden Scaliger dus aanteekend in de 205de sijnet Oefeningen. De Eenhoornen (segd hy) hebben de grootte van een peerd, sy zyn ook het selve gelijk in beenen en pooten, het hoofd gelijk na een hart, de verve van het hayr is Castanje-bruyn, desselfs maanen zyn enkeler en korter dan die van een peerd, het dik van desselfs beenen is met vlokken beset. Vartomannus ontkent dat deselve soo wild en woest is, als anderen daar van verhaalen.

Het geboelen van die geenen welke ontkennen / dat vooz dat dier / 't welk in de Heylige Bladeren ONTREM beheeten woerd / een Eenhoorn moet verstaan woerden / komt wy niet alleen waarschynlyk maar ook heel bewyslyk vooz / en dat om de volgende reeden.

Voor eerst, om dat die geenen / welke van den Eenhoorn geschreeven hebben / getuygen dat deselve alleen in Indiën gevonden woerd. Het is nu niet waarschynlyk

dat Moses, David, en andere Propheeten soo dikwyls sullen spreken / en gelijkenissen ontleenen / ja! dat God selve soo lang sal reeden doeren van een beest dat in de Joodsche landschappen onbekend is. En het moet 'er noodsaaklyk onbekend getoest zyn / indien het in geen nader by gelegene Landen / van de Indiën, wierd voozgebracht. Want de weereld wierd toen om den koophandel soo seer niet bereysd en doozkruyt / dat soo dieren / als andere dingen dewelke seer Land eygen waaren / in beyde afgelegene gewesten soo seer bekend konden zyn.

Ten Tweede, die dingen dewelke in 't gemeen verteld woerden van den Eenhoorn schynen versterd en leugenachtig te zyn / en het is heel waarschynlyk dat 'er noyt soodaanigen beest in de weereld is geweest / hoedaanig een beschreeven is van Ctesias, en uyt hem van Plinius, Alianus, en anderen. Want dit Dier is noyt te sioomen gesien / daar mochtang in de Schouwspelen / welke aldaar betoemd wierden / voozgaans te sien waaren alleley selfs same dieren / welke dit halve Werelds-rond / begrypende Europa / Asia / en Africa / uytleeverd / dewelke niet alleen uyt de landpaalen van het Roomse Rijk / maar ook uyt het gebied der Parthers, ja self heel uyt Indiën en het binnenste van Ethiopien wierden by een gehaald. Soo dat Aristides, in sijn Lofreden over de stad Roomen, niet buyten de waarheid geseyd heeft / Dat alles daar te saamen vloeyde 't geen gebooren of gemaakt wierd; en dat het geene daar niet te sien was onder die dingen moest gerekend worden, welke niet zyn, noch oyt geweest hebben. Maar self ook in dese tyden / in welke daar geen hoerke van de weereld is; 't welk niet bereysd en bebaaren is / heestmen noch niets sekeres van den Eenhoorn konnen ontfervinden.

Het is seker dat een sekeren Garcias ab Horto, in dese Jaaren welke hy in Indiën heeft voozgebracht / zynde Generaalsmeester van den Onderkoning / en geduyrende dewelke hy niet veere geleerde Mannen onder de inboozlingen des Lands / ja self met koningren gemeensaam heeft omgegaan / hoewel hy een seer neerstig onderzoeker was van soodaanige dingen / rechter niet alleen noyt een eenige Eenhoorn heeft konnen te sien / maar ook noyt iets sekers van hem te weeten konnen; alleentlyk schryft hy dat hy somtighen gespookken heeft / welke seiden dat sy op den uyttersten eever van Africa / strekkende na dat weerelds deel daar de Son by Winters opgaat / een seker dier hebben gesien met ene hoorn / maar / schoon wy al vast stellen dat deese menschen de waarheid gespookken hebben / dit doet niets tot dien Eenhoorn van welke soo veel gespookken en geschreeven is / dewyl dat dier van welke deese menschen spreken (na de beschryving en kentekenen welke sy daar van geboeden) gansch niets gemeens met den selven heeft / als het welke soo wel in het waater als op het land leeft / en met een hoorn voozsien is / welke slechts twee handpalmen lang is. Desgelijks ook Johan van Linchooten, welke ook een neerstig voozsouffelaar is geweest van Natuurlyke dingen / en twaalf geheele Jaaren sich te Goa heeft opgehouden / zynde een van de vermaardste steden van Indiën, en wertwaarts van alle kanten geboerd woerd alles wat in die landen selofsaam en dierbaar is / deese / seg ik / heeft nu aldaar in al die tyd noyt enigen Eenhoorn gesien / noch iets sekers daar van hooren spreken: waarom hy den selven vooz een enkel versterst houd / gelijk genoegsaam blykt uyt het geene hy schryft in het 47 Hoofdstuk sijner Geyfbeschryving / alwaar hy handelende van den Rhinoceros, segd / dat hy van veelen voor den Eenhoorn gehouden word, om dat 'er tot noch toe geen andere Eenhoorn gevonden is, noch aan iemand bekend, dan alleen door het gerucht en schilderyen.

Dat den Rhinoceros (hoedaanig Junius en Tremellius het grondwoozd betraald hebben) deselve soude zyn met den

den Eenhoorn, dunkt wy geheel niet waarfchynlyk noch bewylyk; want die dier is eerder twee-hoornig dan eenhoornig; het felve is geenfins snel en veerdig; maar leuy en traag / foo dat het felve geenfins kan oeffenreeben worden foo eene onbetoomelyke wildheid / welke de Heylige Schrift het dier ^{EN} Reem toepgengd. Ook is den hoozn van den Rhinoceros feer hojt / daar nochtang die hoozn / welke men boozgeeft van den Eenhoorn te zyn / in het geveen feer lang zyn / en geveend van dat dier 't welk de Schriftuur ons opgeeft als feer snel en veerdig. Verhalven heeft den Geleerden Scaliger met recht Cardanus berispt / welke den Eenhoorn befchreef onder de naam van den Rhinoceros, welkers afbeelding den felven Scaliger segd gezien te hebben / naamelyk van dat dier 't welk op het Eofraanfe strand quam aanfoelen / hebbende het hoofd gelijk een barken / den rug met fchildekens bedekt / en boozfien met twee hoozn / de eene heel kleyn op het voorhoofd, de andere / welke feer sterk is / op de neus, met welke dit dier feer stoutmoedig verft / en felve de overhand behoud boven de Elephanten. Maar het moet ons niet vzeemd boozkomen / dat sommigen het woord 't welk in de grondtaal boozkomt / vertaald hebben een Rhinoceros, en anderen een Eenhoorn, want daar zyn ook veele naamen van vogelen / en andere dieren / welke men in het boek Leviticus en elders vind aangeteekend / die foo onfeker zyn / dat felve de Jooden bekennen niet te weten wat fy mogen beteekenen.

Wetwerpende dan het geboelen van die geenen die het woord Reem dooz een Eenhoorn, of een Rhinoceros verftaaren / foo fal het nu ons werk zyn om upt te fien wat booz een dier men beft fal oozdeelen deefe Reem gewest te zyn. Seker het fchjnd niet vzeve van de waarheid te zyn / foo men segge dat het een wild dier gewest is / dat eenfge verwantschap had met het geflacht der Offen of Koejen; want op feer veele plaatfen wozd te gelijk gewag gemaakt van het dier Reem, en van Offen, als van dieren welke eenfge gemeenfchap met malkanderen hebben. Sie Pfalm. 29: 6. Deut. 33: 17. Pfalm. 22: 13. 22. Jef. 34: 7. En wanneer God felve in het Boek Jobs Cap. 39: 12—15. fpreekt van den Reem (Eenhoorn) foo is het klaar dat hy een vergelyking maakt tuffen den Reem, en de gemeene Offen, en dervelvet arbejd / welke fy oudryds infonderheit tot de landbouwep gewoon waaten te gebuyken. Hy toond aan dat den Reem wild en ongetemd is / en dat hy by gebolg tot den Landbouw niet kan gebuykt worden; het is derhalven waarfchynlyk / dat dooz den Reem wozd verftaan een Buffel, zynde een beest 't welk fief in de boffen onthoud / van gedaante een fier gelijk / doch grooter van lighaam / en van een wonderbaarlyke snelheid / want alles wat in de W. Bladeren den Reem wozd toegefchreeven / fulks komt feer nettelyk over een met de hoedaantigheden van den Buffel, gelijk / by boozbeeld / dat hy niet te temmen is / dat hy van een verwonderlyke sterkte is / en een feer grooten hoorn heeft. Deut. 33: 17. Pfalm 22: 22. en Pfalm. 92: 11. Job. 39: 12, 13, 14, 15. Num. 23: 22. en 24: 8. Dit blykt upt het geene Julius Caefar verhaald / in fijn 6 Boek van de Gaulife Oorlogen / wannert hy fpreekt van de wilde beesten welke in het bos van Hercynien booztegebracht worden. Een derde foort (segd hy) zyn die beesten welke (U¹) Buffels geheeten worden; deefe zyn in grootte wat minder dan de Elephanten, dan van aanfien, verve, en gedaante den fieren gelijk; fy zyn van een feer groote kracht en snelheid, en fy fpaaren mensch noch beest, die fy maar in het geficht krygen. De jongelingen deefe beesten met veel vlyt in putten gevangen hebbende, dooden defelve; door dit werk maaken fy fief felve hard, en door deefe foort van Jacht oeffenen fy fief felve, en die geenen welke de meeste dervelven gedood hebben, ter getuygenis waar van fy de hoornen in het openbaar moeten te voorschyn brengen, leggen feer veel lof in; en deefe beesten, fief de kleynen niet uytge-

sonderd, konnen fief aan de menschen niet gewennen, of getemd worden. De wijduytgebreydheid, het maakfel, en het aanfien van hunne hoornen, verfhild feer veel van de hoornen van onfe offen. De Inwoonders foeken defelve forgvuldig op, befaan dervelver randen met filver, en gebruyken defelve in hunne kofflykfte en plegtigfte maaltijden in plaats van drinkvaten. Dus vzeve Julius Caefar. Na het getuygenis van Plinius, in deffelfs 11 Boek / aan het 37. hoofdstuk / drinken de Barbaaren van de Noorder Landen uyt Buffelshoornen, en de hoornen van een hoofd houden wel twee emmeren nats.

Hy geveugd nog / dat ik te London, onder de feldfaamgeeden en fhatten van den Koning van Engeland / gezien heb een hoozn ontrent ter lengte van vier voeten / taamelyk dik / en feer fchoon en glad / 't welk volftandiglyk gefegd wozd een hoozn te zyn van een waarachtige Eenhoorn; maar deffelfs verve komt met dit seggen niet over een; want men segd dat den hoozn eens Eenhoorns fwart is / doch die geene welke ik gezien heb was wit. Om dat 't nu in deefe en feer veele andere veel bedozgs omgaat / waar dooz bedozgers / of al te licht geloobige menschen / fief felven en anderen mifleden: foo meyn ik dat het allerdepligfte is / indien iemand eenfge byzohjes van foodaantige hoozn heeft / of immerf meynd te hebben / dat hy niet al te licht geloobe dat daar in eenfge kracht fteekt / teegen vergif of befmetlyke fiektenf / 't en zy hy eerft de proef daar van genoomen hebbe aan een hondje of een vogeltje / welke / indien fy eerft vergif hadden ingenomen / en dooz het gebuyk van deefe hoozn / tot ftof geftooten zynde / bevzyd worden / foo dat fy daar van geen letfel ontfangen / foo mag hy die hoozn wel / als een feer deftig geneefmiddel / in weerde houden en bewaaten; doch foo niet / laat hy defelve vzeve als krachteloos werfwerpen. Noch men moet (segd Amatus Lusitanus) den geenen geen gehoor geeven; dewelke wanneer fy de proef willen geeven van een Eenhoorns hoorn, het fchrapfel of vijfel deffelfs in waater doen, 't welk fy seggen dat dan aanftonds begint te fweeten, en belletjes en blaasjes van fief af te ftooten, dewyl men fulks fal gewaar worden van het vijfel van allerley hoornen, wanneer daar waater op gegooten word, gelijk men daar van een proef kan fief in het yvoor of Elpenbeen.

Wat den Rhinoceros belangd / het is een dier den Elephant in grootte gelijk; deffelfs hoozn / taamelyk krom geboogen / is foo fcherp / dat het daar merde dooz pier en fteenen fien kan booren. Dit dier heeft een rug betwelke met verfchepdene fchilden is boozfien / betwelke op malkanderen leggen / en foo hard en vaf zyn / dat die met werpfehichten naaubwlyks te doozbooren zyn. Den Rhinoceros is een vpad van den Elephant, men segd dat hy / wannert hy teegen den Elephant fal verften / fijn hoozn op de fteenen flijpt / en wannert defelve dus gefcherpt is / tuffen de brenen des Elephants doozboozd / en op deffelfs buyk / daat fy op het fachtste is / aanbald / en die van een fcheurd. Maar hier van wozd vzeeder gehandeld in de befchryving der Dieren.

In de boozhanden zynde plaatfe volgd vs: 9. Hy heeft fief gekromd, hy heeft fief neder geleyd gelijk een Leeuw, en als een Oude Leeuw &c.

In de Heylige Boeken wozd menigmaal van Leeuwen gewag gemaakt. Het zyn dieren die feer wild en wreed zyn / fy lerven van den roof / derhalven verfehuren en verflinden fy foo het vee en andere beesten / als ook wel fontijds fief menschen. Hier op had God het oog wannert hy fepde in het Boek van Jobs ljdfaamheid Cap. 39: 1: 2. Suld gy voor den Ouden Leeuw roof jaagen? Of de graagheid der Jonge Leeuwen vervullen? Als fy nederbukken in de holen, en in den kuyf fitten ter loeringe. Sie ook Nah: 2: 11, 12. Job 4: 10, 11. Dat 't Leeuwen fief ontrent de Jordaan onthouden hebben / welke wannert de wateren van die rivier

te, dooz opswollen / gewoou waaren sich na de hoogste te begeren: wozd bifflooten upt het seggen van God Jerem: 49: 19. en 50: 44. Siet gelijk een Leeuw van de verheffinge der Jordane, sal hy opkomen teegen de sterke wooninge.

De Leeuwen steecken niet alleen in macht en sterkte, maar ook in weerdigheid en eere boven andere Beesten upt. Hierom wozd een Leeuw genomen dooz de edelste bre dikten in het seggen van Salomo Pred: 2: 4. Een leevendige hand is beeter dan een doode Leeuw. En te stam van Juda, waer in de Koninglijke weerdigheid soude vastgesteld worden / wozd by een Leeuw vergelicken / en dus ook in dese plaats de Kerke: soo wozd ook Christus, welke upt de stam van Juda / en wel upt een Koninglijk huys, gesprooten is / geheeten de Leeuw uit de stamme Juda Openb: 5: 5.

De Leeuwen zyn grootmoedig en onvertraagd. Siet Spieck: 30: 30. De oude Leeuw geweldig onder de dieren, die voor niemand sal wederkeeren. Jef: 31: 4. Of schoon een volle meenigte der Herderen teegen den jongen Leeuw t'saamengeroepen word, soo verschrikt hy voor haare stemme niet, noch vernederd sich niet van weegen haare veelheid. Hier van daan wozd het hert van grootmoedige en dapperen mannen gesegd te zyn gelijk een Leeuwen herte. 2 Sam: 17: 10. Hierom zyn ook de Leeuwen altyd gerust en seker / waer van daan dan ook die geen die een goed gewille heeft / moedig wozd geheeten gelijk een jonge Leeuw. Prov: 18: 1.

Derder / het gebrul des Leeuws is groot en verschriklyk / en wel bysonderlyk over sijn roof / of wanneer hy eenige bruyt in het gesicht gekreegen heeft. Psalm: 104: 21. Jefa: 31: 4. Ezech: 22: 25. Richt: 14: 5. Amos: 3: 4. Job 4: 10. Op dat sy nu te gelukkigter en gemakliker eenige roof mogen bekomen / soo krommen sy sich / en leggen te loeren in huone schuyphoeken. Job 39: 2. Als sy nederbukken in de holen, en in den kuyl titten ter loeringe. Waer op gesinspeeld wozd / Psalm: 10: 9. Hy leyd laagen in eene verborgene plaats, gelijk een Leeuw in sijn hol: en Psalm: 17: 12. Klaagl: 3: 10. Hier op siet ook onse text.

De Leeuwen verbreeken en verbytselen alle de beenderen van die gemen op welke sy aanballe / hier op wozd gespreid Jef: 38: 13. Jerem: 50: 17. Dan: 6: 25. En sy quamen niet op den grond des kuyls, of de Leeuwen heerfchten over haar, sy vermorselden ook alle haare beenderen.

Men segd dat den Leeuw spaard en verschoond die geenen welke ter nedergeworpen leggen / gelijk ook de gevangenen, en die geenen dewelke sich dooz hem vootmoedigen. Want de Leeuwen zyn van een seer edelmordigen aart: en daer wozd van hen getuygd dat / daer sy magtig zyn het yser te breeken / sy noch tans het hout verschoonen / als hen te swak zijnde; waarom sy dan ook in houten koojen wozden opgeslooten / gelijk ik selve sulks te London in Engeland aangemerkt heb. Hier van daan behoord het ook tot een grootmoedig en dapper man.

Pacere subjeHis, & debellare superbos,

Dat hy weete nederigen, en onderworpenen te verschoonen en trotze vyanden t' onder te brengen.

Hoewel nu de Leeuwen seer stoutmoedig van aart zyn / het wozd rechter gelooft / dat sy bezesd zyn dooz het gekraak van wagenraderen, dooz vuur, het haanengekraay, aapen (want dese zyn seer snood en loof / daer in teegenderel de Leeuwen van alle bezog of loof vonden seer bezte bezesd zyn) en wolven, ook konnen sy dooz een momaangeficht op de vlucht gedreeben wozden. Hierom sepe Seneca eens seer aartiglyk / in sijn tweede Boek van de Gramschap. Het is noodfaaklyk dat die voor veelen vreesd, welken veelen vreesen

moeten. De Natuur heeft het soodaanig, geschikt en befeld, dat het geen een ander groote vrees werckt, ook self niet sonder vrees blyft. Hoe vreesachtig is niet de Leeuw op het minste gerisfel? De allerfelle beesten kan een schaduwe, of een ongewoone stem of reuk ontrullen; alles wat vrees aanjaagd, is ook self schrik en beeving onderworpen. Een gespannen touw of lyn, met veederen van allerley verwen bestooken, kan geheele hoopen van wilde beesten beslyuten en beletten te ontkomen, welke daarom van desselvytwerking *Fornido*, schrik, vrees, geheeten word. De beweging van een wagen, en het omdraajen der raderen, brengd de Leeuwen in een kooje; de stem van een verken verschrikt een Elephant te: De selve Seneca segd in sijn derde Boek van de Gramschap op het 30 Woosstuck. De roode verwe maakt een stier gaande, den adder vlied voor een schaduwe, Leeuwen en Beeren worden door het beweegen van een laaken vertraagd gemaakt. Alles dat van naturen wild en verwoed is, word door ydele-dingen ter nedergeslaagen. Het selve gebeurd ook aan menschen die van een onrustige en dwaalen aart zyn; sy worden alleen op het enkel vermoeden van dinguen gaande gemaakt, en bewoogen.

IV. PLAATS. Num: 34.

God selve beschrifd / in dit Woosstuck / het land Canaan / t'welk hy al van ouds beloofd had den nakomelingen Israels tot een erflijke besittinge te sullen geeben. Om dat nu doozgaang in de Heilige Bladeren veele dinguen van dit Landschap wozden verhaald / soo sullen wy desselvy beschrifving / welke ons hier in handen bald / hogetlyk eens wat ophelderen.

Dooz eerst dan wozd aangelweesen desselvy Zuydergedeelte of lieber de grenspaalen van dit land welke ten Zuyden strekken, vf: 3. De Zuyderhoek nu sal u lieden zyn van de woestyne Zin, aan de zyden van Edom: en de Zuyder landpaale sal ulieden zyn van het eynde der Zoutzee teegen het Oosten.

Zin nu / of / gelijk anderen schryben Sin, is de eygen naam van een woestyne leggende tusschen Elim en Sinai. Siet Exod: 16: 1. Num: 17: 14. Jos: 15: 1-3. Het is ook de naam van een seer sterke stad in Egypten, welker val en verwoesting voorgesgd wozd Ezech: 30: 15, 16.

Dus is ook Sina of Sinai (dat is een braambosch, om dat de bzaamen daer in overbloed wiffen) vooz eerst, eene woestyne. Siet Exod: 19: 1, 2. Num: 33: 15. Handel: 17: 30.

En tweeden, een Berg in Arabien Gal: 4: 25. Mer daer verscheen Gods Engel aan Moses Handel: 7: 30. Op dien berg wierd de Wet afgekondigd en aan Moses overhandigd Exod 19: 20. en 20: 1. Nehem: 9: 13. Handel: 7: 38. Waer op den Apostel Paulus siet Gal: 4: 24. wanneer hy segd dat Sina, onrpgentlyk beduyd het Wettise, en dienstbaare verbond van het Oude Testament. En Hebr. 12: 18. Alwaer dooz Sinai verstaan wozd de Wet, welke verdoemd / en het geweten verschrikt, even gelijk op den berg Sinai alleg sich eeben schriklyk vertoonde / wanneer de wet wierd afgekondigd / en dus God daer verscheen / of sime teegenwoozdigheid vertoonde: waer van daan desen berg wozd geheeten een Heyligen Berg Psalm: 68: 18. Een Berg Gods tot Horeb Exod. 3: 1. (want Horeben Paran waaren gedeelten van het gebergte Sinai, of immers bergen die daer aan vast lagen / of na by deselvy geleegen waaren) en Exod. 4: 27. naamlyk om die doozluchtige en heerlyke verschyningen Gods, welke aldaer zyn voorgeballe om de saamenspyaaken welke hy aldaer met Moses gehouden heeft / en om de afkondiging van de Wet. Edom is na de kracht der Heilige raale / een roode. Dit woord wozd in de Heilige Bladeren genonten I. Dooz Esau Isaaks soen / wofar Esau